

Гегедош К. В.
магістр з менеджменту
Чучка І. М.
кандидат економічних наук, доцент,
Закордонний член Угорської академії наук,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОЦИФРУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В НАПРЯМКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ТРАНСКОРДОННИЙ АСПЕКТ

У статті окреслено передумови та сучасні стратегії оцифрування економік країн світу та України в напрямку євроінтеграційних прагнень. Визначено переваги для останньої та основні принципи, які позитивно вплинуть на формування інтерактивних відносин в транскордонному просторі. Виявлено перешкоди та найбільш ймовірні шляхи подолання повноцінної інтеграції України через транскордонні електронні мережі в цифровий ринок Європи.

Ключові слова: цифрова економіка, євроінтеграція, принципи цифровізації, транскордонна електронна торгівля.

Кілька років тому Європейський Союз розробив ініціативу Східного Партнерства для того щоб переваги європейської інтеграції могли поширитися через наші східні кордони. На сьогодні ЄС хоче допомогти шести країнам-партнерам розвивати свої місцеві цифрові економіки, подолати розрив в знаннях цифрових технологій і краще підготувати національну робочу силу.

Швидкозростаюча індустрія обробки даних стає масштабним економічним сектором і змінює традиційні підвалини в економіці, бізнесі та політиці. Підбиваючи підсумки нещодавнього саміту Ради ЄС з питань цифрових технологій (Таллін, вересень 2017 р.), прем'єр-міністр Естонії Юрі Ратас заявив, що Захід досягнув своєї мети – європейська співдружність визнала потребу співпраці для побудови «цифрової Європи». Першим кроком у цьому напрямі повинен стати Єдиний цифровий ринок (ЄЦР), впровадити який планується вже до кінця 2018-го.

Такі інструменти Цифрового союзу, як ЄЦР, покликані забезпечити вільний рух людей, послуг та капіталу з використанням онлайн-технологій у різних сферах. За словами Ратаса, в результаті впровадження ЄЦР з'явиться необхідність інвестицій у розвиток

інфраструктури, зокрема 5G, проведення глобальних наукових досліджень, наприклад, штучного інтелекту тощо.

Відомо, що Україна лідирує серед усіх європейських країн за кількістю ІТ-спеціалістів. На сьогодні їх більш ніж 100 тис., і темпи зростання вказують на те, що ця кількість може збільшитися вдвічі вже до 2020-го. Тож долучення нашої держави до європейської цифрової спільноти було б логічним кроком. У результаті цього вищезгадані «специ» змогли б сприяти переведенню нашої країни на «онлайн-рейки» з одночасним впровадженням єдиних європейських принципів та норм в електронній сфері.

Цифровий союз дійсно є чи не найперспективнішим профільним союзом ЄС для України, зважаючи на відсутність глобальних перешкод для цього та наявних нині людських ресурсів. З цим погоджуються і європейські високопосадовці. «Без сумніву, тісна співпраця в питаннях цифрових технологій на благо наших економік і наших суспільств відповідає інтересам і ЄС, і України» – заявив влітку 2016-го єврокомісар з цифрової економіки та цифрового суспільства Гюнтер Еттінгер. «Україна вже відіграла конструктивну роль у поглибленні цифрової співпраці з ЄС та іншими сусідами, підтримавши декларацію Першої міністерської зустрічі Східного партнерства щодо питань цифрової економіки у червні 2015 р.».

Огляд впливу інформаційних технологій в різноманітних секторах (від транспорту і енергетики до роздрібної торгівлі та сфери послуг) приводить провідних експертів до висновку, що в світовій економіці відбуваються глибокі структурні зміни, пов'язані стрімко зростаючої цінністю призначених для користувача даних і методів їх обробки.

Прем'єр-міністр Володимир Гройсман в 2017 році представив проект щодо цифрового розвитку України. Зокрема ним було зазначено, що «Цифрова економіка є акселератором соціально-економічного розвитку у сучасному світі і здатна стрімко підвищити ВВП країни. Кілька прикладів: свого часу впровадження принципів цифрової економіки дозволило таким країнам як Естонія, Ізраїль, Ірландія та Швеція зробити ривок, який вимірюється від 12 % до 20% ВВП цих країн».

В процесі розробки цифрових інновацій, сьогодні активно використовують картографічні інформаційні системи, над дослідженням місцевості яких працюють дрони (безпілотні літаючі об'єкти, ціллю яких є фокусувати територію за допомогою спеціальних програмних методів зйомок). Результатом таких продуктів, якщо в приклад брати аграріїв, можуть стати цифрові карти, на яких будуть позначені здорові ґрунти, пошкоджені, навіть

будуть позначені місця, де живуть гризуни. Також основними елементами сучасних інновацій, які використовують в провідних країнах світу, й найближчим часом зможуть досягнути Україну будуть такі: розумний громадський транспорт з електронним квитком, частково елементи eHealth разом з телемедициною, цифрові паркувальні майданчики (у мобільному додатку можна бачити де в місті є найменш завантажені майданчики), системи освітлення, системи відео спостереження та автоматизація комерційних та житлових будівель.

Розвиток інноваційного сектору це багатовекторний процес і його можна розглядати як точково, так і глобально. По-перше, IT-продукти – це віртуальні речі, а отже не потрібно витратити кошти на їх зберігання на складі та логістику. Відсутнє поняття строку придатності, а відповідно немає витрат на утилізацію.

Процеси, які зараз відбуваються у суспільстві, Всесвітній банк у доповіді «Цифрові дивіденди» назвав «величною інформаційно-комунікаційною революцією». Її основною «зброєю» є знання, інновації, технології, безперервний доступ до інформації, а не лише IT та програмне забезпечення, як часто вважають в органах державної влади.

Ні в кого не виникає сумнівів, що цифрова економіка – це майбутнє держави, однак немає того, хто б контролював процес на всіх етапах. Україна унікальна країна в тому, що різними елементами цифрової економіки займаються небагато: волонтери, громадські організації, бізнес, декілька держорганів, охочі до піару політики. Однак, якщо зібрати всі їх напрацювання до купи, то єдиної системи не вийде.

Аналізуючи стратегічний документ «Цифрова адженда України – 2020», де було досліджено основні принципи «цифровізації» України, нами доцільні для уваги з точки зору євроінтеграційних прагнень були виявлені наступні:

Принцип №5: «Цифровізація» України має орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, входження України в європейський і світовий ринок електронної комерції та послуг, банківської і біржової діяльності і т. д., співробітництво та взаємодію на регіональних ринках. Зазначений принцип є одним із найбільш пріоритетних завдань, що дозволяє забезпечити економічне зростання України. Саме «цифровізація» повинна допомогти Україні інтегруватися з європейськими та глобальними системами, бо саме глобалізація і є результатом розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій.

Принцип №6: Стандартизація – основа «цифровізації»

України, один з ключових факторів її успішної реалізації. Побудова цифрових систем, орієнтованих на бізнес і відкритий ринок, на «внутрішніх» стандартах неприпустима. Системи електронної комерції, біржових і фінансових ринків тощо мають дотримуватися міжнародних та європейських стандартів.

Збір, опис, зберігання та обробка даних дозволяє отримувати цінну інформацію для використання в ділових процесах, суспільному житті, тощо. Ефективно розроблене інформаційно-комунікаційне забезпечення в транскордонних регіонах дає можливість значно підняти своє периферійне становище прикордонних регіонах по відношенню до центральних територій держави, які є більш розвиненими. При таких умовах прикордонні регіони нашої держави отримують конкурентний потенціал, та саме через них Україна зможе набути практику правильної інтерактивізації та поступової інтеграції в Європейський Союз.

Світова економіка відчуває суттєвий вплив бізнес-моделей «спільної економіки», або економіки «спільного користування», яка працює на базі «цифрових» технологій.

У Євросоюзі в 2010 р. прийнята ініціатива «Цифрова Європа», яка є першою з семи провідних ініціатив у межах Стратегії «Європа 2020». Дана програма спрямована на розвиток інтернет-економіки з метою підтримки економічного зростання в Європі та надання допомоги громадянам і підприємствам для отримання максимальної віддачі від цифрових технологій шляхом створення загального цифрового ринку ЄС.

Цифрові стратегії затвердили та реалізують також в Німеччині – «Індустрія 4.0.» (2011 р.), Китаї – «Інтернет плюс» (2015 р.) та інших країнах. Існує понад 15 затверджених програм у сфері цифрової економіки в зарубіжних країнах (в т. ч. Німеччина, Китай, Японія, Бразилія, США, Великобританія, Естонія, Нідерланди, Ірландія, Швеція, Сингапур, Філіпіни, Малайзія). Також великі промислові та індустріальні компанії світу реалізують стратегії розвитку в концепції «Індустрія 4.0», «Інтернет +» (наприклад, Siemens, General Electric, SAP, Intel).

Приєднавшись у червні 2015 року до Декларації першого засідання міністрів «Східного партнерства ЄС» з питань цифрової економіки, Україна підтвердила свої наміри та готовність співпрацювати з ЄС та сусідами ЄС у цій сфері.

Одним із першочергових пріоритетів Європейської комісії є скасування регуляторних та інших бар'єрів задля створення Єдиного цифрового ринку протягом найближчих років. Реалізація цієї ініціативи може забезпечити щороку 415 млрд. євро надходжень до економіки ЄС (обсяг якої становить 14 трлн. євро),

а також сприяти створенню сотень тисяч нових робочих місць. За кількістю висококваліфікованого людського капіталу Україна займає провідну позицію у сфері інформаційно-комунікаційних технологій у Центральній та Східній Європі.

За оцінками Всесвітнього економічного форуму, цифровізація має величезний потенціал для бізнесу і суспільства протягом наступного десятиліття і може надати додатково понад 30 трлн дол. США доходів для світової економіки протягом найближчих 10 років (до 2025 р.).

Для створення єдиного цифрового ринку між Україною та ЄС необхідно розробити дорожню карту щодо вирішення суттєвих проблем з формування та реалізацією ефективної державної політики у сфері ІКТ, гармонізацією вітчизняного законодавства і правил захисту прав споживачів до ключових стандартів ЄС у цифровій сфері. Включення України в єдиний європейський цифровий економічний простір має позитивно відобразитися на розвитку вітчизняної економіки, зокрема на ринку ІКТ, оскільки вплине на підвищення продуктивності праці, створення інноваційних робочих місць, цифрових активів; покращення доступу до глобальних ринків; підвищення конкурентоздатності мікропідприємств, а також малих і середніх підприємств; підвищення якості надання державних послуг; подолання цифрового розриву між людьми та іншими країнами тощо.

Згідно з даними Світового банку рівень проникнення Інтернету в Україні у 2016 році складає орієнтовно 52%, до інтернету підключено 65% домогосподарств. Таким чином, є пряма залежність між подальшим розвитком «цифрової» інфраструктури країни та розвитком ринку електронної комерції. З появою в Україні 3G почав зростати мобільний сегмент електронної комерції – більшується кількість мобільних користувачів та торговельних операцій. Мобільні покупці наразі є найбільш динамічною аудиторією та ключовим драйвером зростання. Стосовно кібербезпеки запроваджена зазначеним Законом багаторівнева верифікація платежів дозволяє суттєво підвищити рівень їх безпеки. Разом з цим існує ще багато можливостей для стимулювання електронної комерції, котрі базуються, насамперед, на використанні «цифрових» технологій:

- розширення способів здійснення оплати;
- використання «електронних» грошей;
- онлайн-кредитування;
- «смайт-логістика» та супутні послуги;
- покращення «цифрових» навичок громадян;
- розвиток транскордонної електронної торгівлі.

Розвиток транскордонної електронної торгівлі є ключовою ініціативою програми ЄС Digital Single Market. Наразі існують наступні перешкоди щодо повноцінної інтеграції України до цієї ініціативи, а саме:

1. Щодо проходження валютного контролю. На даний час продавець (контрагент електронної площадки) не може використовувати валютні кошти, що надійшли на його рахунок, поки не надасть фінансовій установі копію договору з нерезидентом. Така умова не є реальною для повноцінного функціонування транскордонної електронної комерції.

Рішення: використання електронних документів та форми публічного договору для проходження валютного контролю, що буде можливим лише після відповідних регуляцій з боку НБУ щодо порядку здійснення контролю за експортними, імпортними операціями.

2. Щодо бухгалтерського обліку. Основою для бухгалтерського обліку є первинні документи, що фіксують факти здійснення господарських операцій.

Рішення: визнання електронних документів та повідомлення первинними обліковими документами. Задля цього необхідно внести зміни в Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

3. Щодо реєстрації на торгових площадках та прийому платежів. Реєстраційна політика міжнародних торгових площадок вимагає відкривати рахунки для торгівлі у визначених країнах. Для Amazon, наприклад, Україна в такий перелік країн не входить, а для роботи на eВау підприємці повинні мати аккаунт в PayPal, який не дозволяє виводити кошти з України із зазначеного аккаунта. Вплинути на реєстраційну політику міжнародних компаній не легко, однак можливо у довготривалій перспективі.

Рішення: максимальне спрощення на стороні України процедури реєстрації та отримання оплати за рахунок, спрощення процедури відкриття рахунків за кордоном для даного типу торгових операцій. Однак задля запобігання виводу коштів із країни цей процес також потребує створення відповідних механізмів контролю. Окрім цього, важливо дозволити використання альтернативних платіжних систем із повноцінною функціональністю щодо грошових операцій.

4. Щодо регламентації використання фулфілмент-послуг міжнародних торгових площадок. Продавець відправляє за кордон свій товар, однак не може передбачити, коли він буде куплений. У цей самий час українські продавці повинні дотримуватися термінів повернення валютної виручки, що породжує ще одну

проблему.

Рішення: прописати порядок розрахунків з площадками для договорів консігнації у постанові КМУ №1409 «Про затвердження Порядку продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями». Сфера торгівлі в Україні регулюється сотнями нормативних актів. Важливим аспектом є базова дерегуляція «фізичного» торгівельно-комерційного середовища, це також позитивно вплине і на сферу «електронної» торгівлі.

Міжнародний досвід свідчить про те, що застосування «цифрових» технологій у митних процесах є основою ефективності роботи митниці, прозорості та спрощення процедур торгівлі, що важливо для бізнесу та економіки. Ключовим елементом є електронне митне декларування. На даний час митний брокер, готуючи пакет документів до митного органу за допомогою відповідних програмних систем, використовує відскановані дозвільні документи у форматі pdf. Електронна форма документу (відсканований документ) не є повноцінним електронним документом, а отже, не має нічого спільного із справжнім електронним декларуванням. Це лише означає, що дозвільні документи готуються службовцями у паперовому вигляді, а потім скануються, тобто має місце фізичний контакт, а це може бути підставою для зловживань та непрозорості.

Окрім цього, на даний час декларант отримує повідомлення лише про прийняття pdf декларації та дані про кінцевий варіант оформлення. Таким чином, декларант не має можливості бачити всі форми контролю при реєстрації декларації та планувати свою роботу. Для позитивного прикладу: при оформленні наряду в електронному вигляді в портах України експедитори вже бачать всі форми контролю для конкретного контейнеру, котрі призначає митниця – зважування, сканування, огляд. Аналогічну систему необхідно впроваджувати і для звичайного учасника ЗЕД, щоб декларанту надходили повідомлення про стан справ у кожний окремих проміжок часу, задля розуміння, на якому етапі знаходиться його митна декларація.

Ключовою перешкодою створенню дієвої системи електронного документообігу (а не автоматизованого діловодства) та відповідної системи help desk є відсутність спільної позиції щодо електронного обміну інформацією між державними відомствами, котрі видають дозвільні документи.

Ключовими для реалізації «електронної митниці» в Україні є наступні проекти:

- впровадження 100%-го електронного оформлення:

повністю автоматизоване, цілодобове митне оформлення за принципом «єдиного вікна»: від заповнення декларації на перевірку до відслідковування проходження документів та повідомлення про результати;

– впровадження системи відслідковування переміщення грузів за його номером на усіх стадіях (розгрузка, перевезення, зберігання, митне оформлення);

– виконання робіт щодо гармонізації документів «Електронної митниці» з вимогами ЄС та введення Єдиного уніфікованого документу (SAD);

– організація сумісності діючої в митних органах України системи контролю за переміщенням грузів із загальноєвропейською NCTS;

– удосконалення існуючої системи управління ризиками та налагодження інтеграції визначених баз даних задля контролю та боротьби з контрабандою, ухилення від сплати мита тощо.

І тому, з початком глобального розвитку сучасної комп'ютерної системи та Інтернет зв'язку, результатом якого є впровадження у більшості сфер людського життя цифрових технологій, набирає значної актуальності в процесі євроінтеграційного курсу України – розробити дієвий механізм цифрової економіки на регіональному прикордонному рівні шляхом формування співпраці в мережі інтерактивних транскордонних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гройсман запропонував «оцифрувати» економіку України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://frontnews.eu/news/ua/894>. – Назва з екрана.

2. Гройсман В.Б. Цифрове Співтовариство: Україна та ЄС готують спільний проект в сфері цифрового ринку / В.Б. Гройсман, В. Оттінгер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/29/7051397>. – Назва з екрана.

3. ЄС сприятиме розвитку цифрової економіки в країнах східної Європи та Кавказу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://frontnews.eu/news/ua/4050>. – Назва з екрана.

4. Зовнішньополітична ініціатива ЄС «Східне партнерство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/east-partnership>. – Назва з екрана.

5. Приєднання України до цифрового співтовариства ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://logist.fm/news/priiednannya-ukrayini-do-cifrovogo-spivtovaristva-ies>. – Назва з

екрана.

6. Приєднання до Цифрового співтовариства ЄС дозволить Україні в майбутньому залучити близько 5 млрд. євро [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/eurobusiness/1509029-priednannya-do-tsifrovogo-spivtovaristva-es-dozvolit-ukrajini-v-maybutnomu-zaluchiti-blizko-5-mlrd-evro.html>. – Назва з екрана.

7. Світ переходить до економіки даних – The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://frontnews.eu/news/ua/296>. – Назва з екрана.

8. Союзи Євросоюзу: що може дати Україні «Східне партнерство+» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/soiuzu-yevrosoiuzu-shcho-mozhe-daty-ukraini-skhidne-partnerstvo-421992.html>. – Назва з екрана.

9. Швець А.І. Включення українського ринку інформаційно-комунікаційних технологій у європейський цифровий простір / А.І. Швець // Науковий економічний журнал Інтелект ХХІ. – 2017. – № 1. – С. 36-40

10. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року, грудень 2016 р. - ГО «ХайТек Офіс Україна» – 90 с.

11. Янекова І.Г. Напрями цифрової трансформації промисловості України / Г.І. Янекова // Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 8 вересня 2017 р.). – Полтава: ЦФЕНД, 2017. – С. 69-72.

12. The digital transformation of industry. (A European study commissioned by the Federation of German Industries (BDI) and conducted by Roland Berger Strategy Consultants) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://bdi.eu/media/user_upload/Digital_Transformation.pdf. – Назва з екрана.

The article outlines the preconditions and modern strategies of digitizing the economies of the countries of the world and Ukraine in the direction of the European integration aspirations. The advantages for the latter and the main principles that will positively influence the formation of interactive relations in the cross-border area are determined. The obstacles and the most probable ways of overcoming the full integration of Ukraine through cross-border electronic networks in the digital market of Europe have been identified.

Key words: digital economy, eurointegration, principles of digitalization, cross-border e-commerce.